

8 Učitel, uplatňované postupy práce s žáky a souvislost se sebejistotou žáků

Sebejistota žáka ve čtení je velmi důležitá. A to nejen v rámci dalšího rozvoje, ale také v rámci vlastního působení v sociálním kolektivu školní třídy, kde zvláště čtení nahlas může nesebejisté žáky traumatizovat. Čtenářská dovednost se jako každá jiná dovednost učí postupně a v tomto procesu je pro budování čtenářské sebejistoty žáků důležitá role rodičů a stejně tak role učitele. Rodiče mohou podporovat sebedůvěru dětí tím, že jim budou předčítat, pravidelně budou s dětmi číst a také se o přečtených textech bavit. Když takovým způsobem žák nabyde určitou sebejistotu v domácím prostředí, snáze ji pak přeneseme také do prostředí školního.

Sebedůvěra se již ze své podstaty významně pojí také se studijním úspěchem. Žák, který je schopen přečíst plynule část textu, nabyde v sebe sama důvěru, že je schopný přečíst plynule text celý (např. knihu). Stejně tak žáci, jimž čtení a pochopení textu nedělá větší obtíže, se cítí v roli čtenáře sebevědoměji než ti, kteří v čtenářských schopnostech zaostávají (Guthrie 2013). Problematické v souvislosti se zaostávajícími studenty může být rovněž zveličování jejich limitů, a tedy narůstající nedůvěra v sebe sama, kdy si myslí, že jsou na tom hůře, než jaká je realita. V důsledku toho ztrácí osobní motivaci pro další snahu (Guthrie 2013). O motivaci obecně, jejích formách a vlivu na úspěšnost žáků je podrobněji pojednáno v předchozí kapitole. V souvislosti se čtením se motivace pojí zejména se zájmem, odhodláním a onou sebedůvěrou. Pokud má žák zájem číst, může být tento zájem potlačen nedůvěrou ve vlastní schopnost a porozumění textu (což se ve starším věku týká zejména těžších odborných textů, v mladším věku se tyto pocity mohou objevovat v souvislosti se čtením obecně, tedy jakéhokoli textu) (Cambria, Guthrie 2010). Jednoduše řečeno tedy zájem, odhodlání a sebedůvěra společně podněcují motivaci číst, a vedou tak k lepším studijním výsledkům (Cambria et al. 2010). Jakou roli může v rozvíjení všech tří složek motivace pro čtení sehrát kvalitní učitel?

Důležitou součástí je orientace na úspěch, to znamená podněcování pocitu v žácích, že jim čtení jde. Tímto způsobem v žácích narůstá sebedůvěra. Dále by mělo být samozřejmostí zařadit do výuky čtení a čtenářské gramotnosti určitou možnost výběru pro žáky, tedy možnost vybrat si, co by chtěli číst. Učitel rovněž může v žácích vzbudit takový zájem o nějaké téma, že si o něm následně budou chtít sami něco přečíst. V souvislosti s tím je potřeba rozvíjet žákovské schopnosti komplexně, k čemuž napomáhá následná diskuse o přečteném textu (např. přednes obsahu poslední přečtené knihy s následnými otázkami k tématu) (Cambria, Guthrie 2010). Neméně podstatnou roli hraje třídní klima a zejména vzájemné vztahy mezi učitelem a žáky. Ve třídách, kde berou učitelé v úvahu zájmy a potřeby žáků a nejsou extrémně kritičtí, žáci budou dosahovat lepších studijních výsledků. Nejvíce se tato skutečnost projeví u rizikových žáků a žáků z méně příjmových rodin (Hamre, Pianta 2005). Pro získání sebedůvěry a následně i dosahování lepších studijních výsledků je tedy důležitá také role učitele a výukových metod, které budou akcentovat individuální zájmy a potřeby žáků a přátelské třídní klima.

Zda a do jaké míry faktor učitele a jím používané činnosti při výuce čtení souvisují s tím, nakolik si žáci ve čtení věří, je proto ověřováno v následujících hierarchických regresních modelech, jejichž výsledky jsou zobrazeny v grafu č. 44. Do prvního modelu vstoupily pouze proměnné ze sledované oblasti kvality učitele a využívaných metod. V tomto případě se jedná o kombinaci totožných proměnných, jejichž souvislost s výsledky žáků byla ověřována v šesté kapitole této analýzy, a některých dalších faktorů, u nichž bylo možné se na základě teoretických předpokladů či testovacích analýz domnívat, že se sebedůvěrou žáků mohou být asociovány. Ve druhém modelu jsou dále přidány kontrolní proměnné, kromě pohlaví, socioekonomického statusu žáka a socioekonomického statusu školy je v tomto případě